

БОРОТЬБА ПЕРЕМИШЛЬСЬКОЇ ФІЛІЇ РТП ЗА УКРАЇНСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО (1900-1914 рр.)

У статті розкрито зміст діяльності філії Руського Товариства Педагогічного (з 1912 р. – гуртка Українського Педагогічного Товариства) в Перемишлі в 1900-1914 рр., з'ясовано внесок РТП у заснування та розвиток навчальних закладів, інтернатів для сільської молоді та курсів для неписьменних у місті Перемишлі.

Ключові слова: Руське Товариство Педагогічне, Перемишль, Австро-Угорщина, філія, освіта, школа, бурса, курси.

Революційні події в Австрійській імперії 1948 р. дали поштовх до відродження і подальшого розвитку культури і освіти різним народам, які перебували під імперським гнітом. Українська громада гаряче взялася за організацію української школи. І справді, розвиток української народної школи одразу був дуже помітний: 1850 р. за даними часопису «Вісник» налічувалось 1500 народних шкіл з українською мовою [12, с.520]. Але не на користь українців були події 1867 р., коли монархія Габсбургів була перетворена на дуалістичну Австро-Угорську імперію. Між українцями і поляками розпочалася боротьба за панування в Галичині. Результат цієї боротьби виявився не на користь українців, але неймовірні зусилля, старання і важка праця в кінцевому результаті принесла свої плоди.

Досить демократичними були закони, що стосувалися шкільництва видані Австро-Угорським урядом: згідно з законом від 22 червня 1867 р., у народних школах викладову мову визначав той, хто утримує школу, друга крайова мова в такій школі ставала предметом навчання; другим законом від дня 26 червня 1867 р. керування шкільництвом в Галичині передано Крайовій шкільній раді; § 19 закону від 21 грудня 1867 р. проголосував, що всі народи держави є рівноправні, кожний народ має законне право збереження і плекання своєї народності; закон від 25 травня 1868 р. встановлював відлучення школи від церкви; закон від 14 травня 1869 р. проголосив рівне право усіх на елементарну освіту, встановив шкільну повинність для дітей віком від 6 до 14 років та закликав громадянство до організації шкіл через участь його представників у місцевих і повітових шкільних радах [12, с.523].

Але із цими законами абсолютно зходилися закони крайові. Поляки поєдналися з австрійською владою щодо пануючої їхньої ролі в Галичині, про це свідчить повна підтримка австрійським урядом їх колонізаційного курсу в освітній справі. Насамперед польські послы галицького сейму у Львові внесли 27 грудня 1866 р. на роз-

гляд сейму проект про створення крайової шкільної ради з осідком у Львові та 31 грудня 1866 р. проект про викладову мову в народних і середніх школах Галичини. Законопроекти дістали цісарський підпис без огляду на українські протести та стали правосильними в Галичині. Львівська Крайова шкільна рада майже повністю складалася з поляків, в загальному було 14 членів іменованих урядом, 19 урядовців та тільки два члени вибиралися громадою, один представляв Львів, інший – Краків. Складена в своїй більшості з поляків Крайова шкільна рада почала плановий похід на знищення української народної школи та на утримання розвитку української середньої школи. З часу заснування в Галичині Крайової шкільної ради урядовою мовою в стала польська мова замість німецької.

В українських школах було введено польську мову як обов'язкову, створено два типи шкіл – міський і сільський – з різними навчальними планами, щоб позбавити сільських дітей можливості навчатися в середніх школах. Пізніше в 1906 р. Крайова шкільна рада у Львові видала закон, яким заборонила міським школам приймати сільських дітей.

В 1869 р. за даними звіту Крайової шкільної ради в Галичині було 1293 українські народні школи. З часу передачі шкільного управління в руки Крайової шкільної ради, тобто в руки поляків «польська шкільна влада почала силою пари переводити перемену українських шкіл спершу на утраквістичні, а після на польські. У звіті Крайової шкільної ради за 1871 р. читаємо, що українських народних шкіл є лише 572, польських 902, а утраквістичних – 787» [12, с.534], але потрібно зауважити, що після критики діяльності Львівської крайової шкільної ради в австрійському парламенті німецькими і українськими послами, вже в 1874 р. було подано звіт в якому були вказані інші статистичні дані: 1537 українських шкіл, 1118 – польських, жодної утраквістичної школи в Галичині [12, с.524].

Не кращою була справа і в середніх школах або гімназіях. Крайовий шкільний закон від 22 червня 1867 р. встановив, що викладовою мовою у всіх галицьких середніх школах, які утримуються повністю або частково державними коштами, має бути польська. Але були певні виключення, наприклад, дозволялося вводити для деяких предметів українську викладову мову в польських гімназіях на вимогу батьків щонайменше 25 учнів, також дозволялося відкриття нових державних українських гімназій і реальних шкіл в поодиноких випадках за рішенням Галицького сейму. Пізніше сеймова практика показала, що кожна ухвала сейму на відкриття української гімназії вимагала від української громади важкої боротьби і великих жертв.

Яскравим прикладом цього є справа відкриття українського гімназії в Перемишлі. Протягом чотирьох років українські політичні діячі клопотали про дозвіл на відкриття гімназії, але тільки в кінці 80-х рр., коли було укладено договір з польськими діячами про їх підтримку у зміцненні польської крайової влади, українським парламентарям вдалося отримати ухвалу сейму про відкриття в Перемишлі української гімназії у вигляді паралельних

класів при польській гімназії у 1888 р. Самостійною українська гімназія стала тільки в 1895 р.

З 1908 р. у Східні Галичини стараннями української громади почали відкриватися приватні гімназії.

Перед Першою світовою війною було 10 приватних та 6 державних українських гімназій і 2 утраквістичні. Зокрема існувала державна чоловіча гімназія в Перемишлі. Крім того було ще дві приватні гімназії для українських дівчат, а саме гімназія Сестер Василіанок у Львові (заснована в 1906 р.) та гімназія Українського інституту в Перемишлі (заснована в 1903 р.) [10, с.2]. Можна зробити висновок, що Перемишль на початку ХХ ст. був другим місцем після Львова за кількістю середніх шкіл.

Щоб захистити українське шкільництво від цілковитої загибелі, українська громада вирішила виступити організовано на боротьбу за свою школу. В 1881 р. було укладено статут «Руського педагогічного товариства», яке діяло в руслі боротьби за українську школу спільно з українськими послами в австрійському парламенті та галицькому сеймі [15].

Основне завдання Руського товариства педагогічного (РТП), заснованого у Львові 1881 р., полягало в тому, щоб займатися потребами українського народу на полі народних, середніх і вищих шкіл, засновувати українські школи і підтримувати справу державного й домашнього виховання на основі української мови, надавати членам товариства як матеріальну так і моральну допомогу [15, с.2]. Це тим більше важливо підкреслити, оскільки від 1867 р. все державне шкільництво в Галичині було сполонізоване. Отож українцям доводилося великими зусиллями добиватися заснування українських державних шкіл або організувати приватні школи, утримувані коштом української спільноти.

Крім відкриття шкіл РТП займався і заснуванням бурс, тобто інтернатів для сільської молоді, яка приїздила на навчання в місто. Потрібно зауважити, що в Перемишльському повіті українське населення переважало над польським, тоді як в самому місті Перемишлі навпаки. Тому важливим завданням було відкриття бурс для українських сільських дітей, які бажали здобувати освіту в міській народній школі, яка потім давала можливість продовжити навчання в гімназії. У 1905 р. РТП мало 4 бурси у Львові і 16 на провінції, до 1914 р. їх чисельність збільшилася і досягла 26, з яких 2 було в Перемишлі [1, с.2518].

Філію РТП в Перемишлі було засновано з ініціативи Стефана Федева та Олексія Яреми в 1900 р. [13, с.8]. До початку Першої світової війни філію РТП (з 1912 р. гурток УПТ) в Перемишлі очолював відомий педагог і громадський діяч Перемишля, директор Українського інституту для дівчат О. Ярема. Як пізніше він згадував, доводилося працювати самому, бо в місті й у повіті було всього 12 українських учителів. В першому році існування філія мала 27 членів, провела кілька практичних лекцій і звітів, надіслала відозву із закликом ступати до товариства. У звіті філії від 1 січня 1901 р. – 31 серпня 1902 р. зазначається, що в товариство вступило 18 нових членів,

було проведено 2 конференції, а каса нараховувала 35 корон. Також є примітка про те, що народне учительство апатично відноситься до філії, а в звіті від 1 серпня 1902 – 31 серпня 1903 р. вказано, що в Перемишлі на 700 руських дітей, які навчаються в різних школах є тільки 3 учителі русини [14, с.5]. Тому філія вирішила клопотати про більшу кількість учителів русинів в Перемишлі.

В перших роках існування філія обмежила свою діяльність приєднанням нових членів і збиранням фондів на заснування бурси, також взяла у своє розпорядження руську недільну школу для служниць [3, с.1]. Навчання в школі проводилося на благодійних засадах щонеділі ввечері під керівництвом Марії Примівної та з допомогою Елеонори Залескої і Ольги Борковської – учителів Українського інституту для дівчат. Недільна школа для служниць на 1903 р. нараховувала 40 учениць.

На загальних зборах філії 29 вересня 1905 р. було ухвалено пропозицію Р. Гамчикевича про заснування Селянської бурси: «Новий Виділ маєтєся постаратися о створення Селянської Бурси для учеників 4 класів шкїл народних, з цю найменше на обласштування 4-5-місячного підготовчого курсу до вступного іспиту в українські гімназії» [2, с.196]. Рішення було мотивоване тим, що збільшилося число селянської молоді, а інші бурси, які діяли в місті, були за дорогі для сільських дітей. В газетах «Діло» та «Свобода» було дано оголошення про можливість сільській молоді проживати в Селянській бурсі в Перемишлі за 14 корон в місяць (половину цієї суми можна було сплатити продуктами харчування).

Бурсу було відкрито 1 вересня 1906 р. Найбільше зусиль до цієї справи доклав учитель математики отець Володимир Ардан, який і став її адміністратором до 1910 р. [3, с.1]. Спочатку для функціонування бурси орендували приміщення. Але вже в жовтні 1906 р. було закуплено будинок за 9 тис. корон із подвір'ям на вулиці Баштовій, який мав п'ять кімнат. У 1906-1907 навчальному році в бурсі проживало 22 учні, у наступному – 35, оплата яких варіювалася від 8 до 24 корон, протягом двох наступних років у Селянській бурсі виховувалося 40 хлопців.

Діти, які мешкали в бурсі, були переважно учнями підготовчого, першого та другого класу гімназії. Пополудні молодь вчила лекції, а ввечері їх здавала інструкторам. Користувалися бібліотекою бурси обов'язково, зміст прочитаних книг перевірявся, також обов'язковими були заняття гімнастикою. Харчувалися учні смачними і корисними продуктами в достатній кількості [3, с.2].

В 1910-1911 навчальному році збільшилась кількість українських учеників у гімназіях, в зв'язку з чим приміщення Селянської бурси не вистачало. Тоді філія вирішила орендувати будинок з великим городом на вулиці Міцкевича і Сінній з платою 1 тисяча корон на рік. Нову бурсу було названо іменем М. Шашкевича, а її адміністратором був призначений професор О. Целевич. Протягом першого року існування бурса ім. М. Шашкевича надавала житло близько 53-49 учням, а оплата коливалась в межах 18-19 корон на місяць. Вже в наступному шкільному році кількість дітей у навчаль-

ному закладі перевищила їх кількість в Селянській бурсі і складала відповідно 56 і 54 учні. Проте оплата за навчання тут була вищою, коливаючись в межах 10-25 корон, тоді як у Селянській бурсі вона була фіксована оплата в розмірі 17 корон. Перед початком Першої світової війни в обох бурсах налічувалося 67 учеників, оплата була в межах 15-28 корон [4, с.3]. З початком воєнних дій бурси перестали функціонувати. Лише в 1918-1919 навчальному році була відчинена бурса ім. М. Шашкевича, як філія бурси ім. св. о. Николая, і надала притулок 16-20 сільським дітям. Більше документальних згадок про діяльність бурси немає. Загалом протягом усього свого існування Селянська бурса і бурса ім. М. Шашкевича філії РТП в Перемишлі надала притулок, харчування, можливість навчання 500 учням.

Паралельно із заснуванням бурс філія РТП в Перемишлі дбала і про виконання головного свого завдання, а саме відкриття приватних шкіл. У звіті за 1909-1910 рр. вказано, що вже на перших своїх засіданнях філія вирішила зібрати статистичні дані щодо кількості руських, тобто українських дітей в Перемишльських народних школах, щоб мати матеріал до подання прохання про заснування руської народної школи. У 1902 р. була внесена петиція до ради міста Перемишля про заснування школи, однак відповіді отримано не було. В 1904 році було поновлено прохання з тисячею підписів впливових у місті українців, членів різних товариств, міщан, робітників, але і це прохання залишилося без відповіді, навіть негативної. В 1906 р. посаднику Перемишля було надіслане звернення з проханням про відкриття руської народної школи і знову жодної відповіді. У звіті головного відділу РТП у Львові за 1908 р. вказано, що Перемишльська філія знаходиться біля заснування руської народної школи, але протягом декількох років у цій справі їй перепони ставить міська Рада [9, с.16]. Фактично протягом шести років Перемишльська філія РТП боролася з місцевими чиновниками, переважно поляками, за дозвіл на заснування руської народної школи, але прохання її ігнорувалися, тому що не було вагомих і законних підстав для відмови. Тоді у 1908 р. за допомогою комітету, спеціально створеного для допомоги заснуванню приватної руської народної школи, головою якого був отець О. Зубрицький – крилошанин Капітули і парох Перемишля, школу було відрито. Вона знаходилася на вулиці Св. Івана, 44 в приміщенні наданому Братством св. о. Миколая. До першого класу записалося 42 дитини із Засяння, 30 – з інших частин міста, 33 дитини з поза міста, разом 105 учнів. 13 жовтня 1908 р. відбулося урочисте відкриття школи, яка отримала ім'я М. Шашкевича. Закінчили навчання в першому класі 43 хлопчиків і 37 дівчаток.

Від першого року заснування народної школи Перемишльська філія РТП клопотала про власний будинок для неї, а не орендований. Тому з Братством св. о. Миколая, яке виділило у тимчасове користування для школи приміщення на Засянні, було укладено договір за яким філія РТП отримала дозвіл на будівництво приміщення для школи на землі, що належала Братству на вулиці Словацького, 10. Також було укладено договір з будівельною бри-

гадою пана Мельничука, яка до вересня 1912 р. повинна була збудувати двоповерховий дім за суму в розмірі 61 тис. корон. Головою будівничого комітету філії був О. Зубрицький [4, с.1-2].

Уже в листопаді 1912 р. у звіті про діяльність Перемиської філії РТП її голова О. Ярема повідомляє, що будинок для приватної народної школи ім. М. Шашкевича збудовано на вулиці Смольки, 10. Вартість будівництва складала 63 тис. корон. На покриття цих коштів було зібрано лише 10 тис. корон, на виплату іншої частини суми будівничий чекав [5, с.2]. В тому ж році до першого класу записалося 63 дитини, до другого – 86, до третього – 100. Тому виникла необхідність поділити другий і третій клас на паралельні класи, таким чином у школі стало п'ять класів, де знання здобували 249 учнів-українців.

19 листопада 1912 р. відбулися загальні збори філії РТП в Перемишлі у приміщенні філії товариства «Руська Бесіда», за участю невеликого числа професорів і учителів. На зборах було прийнято зміни до статуту товариства і змінено його назву на «Кружок українського товариства педагогічного». На цей час кружок УТП в Перемишлі розвинув активну діяльність на всіх ділянках роботи. Утримував дві бурси Селянську та ім. М. Шашкевича, приватну народну школу ім. М. Шашкевича, організовував недільні курси для неписьменних служниць.

Нарешті в 1914 р. Шкільна крайова рада погодилася взяти приватну народну школу ім. М. Шашкевича на свій баланс. Протягом 1914-1915 навчального року школа ім. М. Шашкевича була вже 4-класною і рескриптом австрійського Міністерства віросповідань і освіти від 6 квітня 1914 р. (ч.4057/II) її прийняли на фінансування з державного бюджету. Від цього року особливий склад учительських сил школи був оплачуваний з державної скарбниці, а всі інші кошти, пов'язані з утриманням школи (будинки, опалення та інші видатки) надалі брав на себе перемишльський кружок УПТ. При цьому Крайова шкільна рада прийняла, зокрема, такі умови функціонування школи: в кожному класі має бути щонайменше 40 учнів, до школи можуть бути прийняті діти родичів, які мешкають у місті, з виключенням дітей з сіл.

З цього приводу в двотижневнику «Перемишльський вісник» в статті «Опікуни школи» подається матеріал обурливого характеру: «Так отже для 15 дітей всіляких заводок в Мацьковичах твориться на силу експонівку польську і примушується громадську раду до чинить би, а українська експонівка може лише існувати, коли буде мати найменше по 40 дітей в кожній класі і то самих місцевих (міщан). Дійсно польська справедливість!» [10, с.2]. І справді, це був неодноразовий приклад, коли гурток УПТ в Перемишлі змушений був боротися за школу для українських дітей, коштом громади міста створювати умови і можливість для навчання сільської молоді. Тоді як перед початком Першої світової війни в місті Перемишлі було три гімназії чоловічі (дві польські і українська), Український інститут для дівчат (жіноча гімназія), вісім 4-класних народних чоловічих шкіл, дві промислові школи в яких разом

навчалось більше тисячі українських дітей, враховуючи те, що українського населення в Перемишлі було майже 13 тис.

Не можна оминати увагою ще одну справу, яку через перешкоди місцевої та крайової влади перемишльська філія РТП довгий час не змогла втілити в життя. Цією справою було відкриття руської «школи вправ» (школа для проходження педагогічної практики майбутніми вчителями) при жіночій учительській семінарії на Засяння. Дане питання почало підійматися ще в 1902 р. і так щороку до початку року 1912. Філія з проханням про відкриття «школи вправ» звернулася до Шкільної крайової ради та до Міністерства віровизнань і освіти, але справа застрягла в Міністерстві, яке мало видати рішення про заснування школи. Варто навести текст листа з яким голова філія О. Ярема звернувся до Міністерства віровизнань і освіти: «Висока ц.к. Міністеріе віросповідань і просвіти!

Ще в р. 1902 запропонувала Дирекція жіночої учительської семінарії в Перемишлі Раді шкільній крайовій внести на заснування руської дівочої школи вправ, бо на вправах кандидаток польські діти не уміють відповідати по руськи, особливо на годинах реаліїв.

Рада шкільна крайова віднеслась до Високої ц.к. Міністерії, а Міністерія припоручила розслідувати, чи буде потрібне число руських дітей і чи знайдеться льокаль...

По розслідуванню виявилось: 1. Що руських дітей буде достатне число. Справді тепер є їх 28 у всіх чотирьох клясах, але прочі діти розкинені по численних польських школах. По всіх школах є 473 дівчат. 2. Що відповідний льокаль знайдеться.

Виділ філії руського товариства педагогічного в Перемишлі просить Високу ц.к. Міністерію зарядити, щоби руська школа вправ при ц.к. жіночій учительській семінарії в Перемишлі вже в найближчим часі, в наступному шкільнім році 1908/9 була основана.

Руська школа вправ є тим більше пекучою потребою руського населення, що Рада міська зложена переважно з поляків задля знань польської нетерпимості супротив русинів не хоче зорганізувати в місті Перемишлі жодної руської народної школи, хоча русини вже від літ о тоє ся упоминають.

Перемишль, 30 березня 1908. За Виділ Олекса Ярема (голова), Євген Любович (секретар)» [11, с.278].

Але і після такого звернення схвальної відповіді не було. Органи влади продовжували збирати статистичні дані про кількість учениць української національності у різних школах. Наступний лист до Відня уже відправила Перемишльська філія РТП разом із філією «Просвіти», він мав такий зміст: «Висока ц.к. Міністерія. Коли ми, русини, жалуємося перед урядом, що не маємо руських шкіл, або мало їх маємо, то ціле «Коло польське» спростовує наші жалоби і виказує, що руських шкіл є більше, як польських і Високе правительство дає послух тим неправдивим спростуванням і відсилає нас до Краєвого сойму. Коли ж русини упоминають у своїх братів поляків о руські школи по містах, то вони кажуть, що не треба по містах руської школи, бо всі жителі міста суть поляками грецького обряду.

Нас, русинів, є в Перемишлі понад 9000, з природи річки виходить, що суть і руські діти. А що суть, доказом того є приватна, коштом русинів утримувана школа ліцейна для дітей і переповнена руська гімназія, яка налічує 18 переповнених класів. І в ліцею, і в гімназії є підготовчі класи, бо діти не мають інших шкіл, щоб підготуватися до ліцею і до гімназії.

Від довгих літ стараються русини о руську школу в Перемишлі, але міська Рада переходить над їх проханням до умовного порядку.

Від 1902 р. тягнеться справа заснування руської школи вправ при жіночій учительській семінарії в Перемишлі, а заснування її залежить від Високого правительства і недаремно. Русини вже тратять довір'я до справедливості, коли не можуть від нікого діждатися бодай одної руської народної школи в Перемишлі. А чийсь обов'язком повинно бути старання о просвіту своїх міщан.

В краю русини, визуті з прав, мали би вже вийти з-під опіки уряду? Філія руського товариства педагогічного і філія «Просвіти» в Перемишлі поновлюють сим свою пригадку з р. 1908 і просять про прискорення заснування школи вправ з руським викладовим язиком при жіночій учительській семінарії в Перемишлі вже з початком шкільного року 1909/10» [11, с.279].

Але не судилося бути втіленим у життя цьому проханням так швидко, хоча і справа зрушила з місця. Тоді Перемишльська філія РТП з подібним листом Крайової шкільної ради і вже просила про відкриття школи у 1911-1912 шкільному році, посилаючися на прохання дирекції жіночої учительської семінарії, яка мотивувала своє прохання тим, що «кандидатки в польській школі вправ не набирають вправ в науці в руській викладовій мові». Були наведені дані, які підтверджували наявність у достатній кількості українських дітей для відкриття школи вправ. Через декілька місяців до Крайової шкільної ради ще з одним проханням подібного змісту звернувся вже головний відділ РТП у Львові. Після цього 13 лютого 1912 р. Шкільна рада крайова видала розпорядження № 9069, яким зобов'язувала дирекцію семінарії розпочати роботу зі створення руської школи вправ. Руську школу вправ при жіночій учительській семінарії було відкрито з початком 1912-1913 шкільного року в приміщенні Сестер Бенедикток, де була орендована одна кімната. 5 серпня 1912 р. Міністерство віросповідань і освіти виділило на фінансування школи 700 корон щорічно.

Тільки через десять років клопотань, боротьби і додання перешкод було отримано рескрипт Міністерства освіти на відкриття руської «школи вправ» при перемишльській жіночій учительській семінарії в 1912-1913 навчальному році. Своїм успіхом філія РТП завдячувала старанням отцю крилошанину О. Зубрицькому.

Неодноразово перемишльська філія РТП подавала прохання про відкриття в Перемишлі руської приватної учительської семінарії. Учительська семінарія, яка була заснована в 1970 р., формально була утравкістичною, але навчання проводилося тільки польською мовою, лише О. Ціпановська викладала українську мову та літературу українською, діловодство у семінарії також

провадилося польською. Незважаючи на це, філія і до розпаду Австро-Угорської імперії в 1918 р., не отримала дозволу.

У звітах головного відділу РТП у Львові Перемишльська філія була названа найбільш дієвою, неодноразово зазначалося, що своєму розвитку вона завдячує голові О. Яремі. І справді, не шкодуючи зусиль він з іншими громадськими діячами, греко-католицькими священиками міста Перемишля дбав про можливість збувати освіту українським дітям рідною мовою. Сільським учням стала доступною гімназійна освіта, діти з бідних селянських родин отримали притулок і харчування, українські майбутні учительки змогли проходити педагогічну практику, спілкуючись з дітьми руською мовою, дорослі не писемні жінки, відвідуючи недільну школу, навчалися грамоти. Такими були заслуги філії РТП перед українською громадою міста Перемишля. Перша світова війна, нажаль, зробила марними ті зусилля, які були кинуті на боротьбу за власну освіту і культуру в часи панування в Галичині імперії Габсбургів. В 1923 р. Перемишль перейшов під владу відновленої Польської республіки і боротьба розпочалася знову.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія Українознавства: Словникова частина : у 10 т. / за ред. В. Кубійовича. – Львів : Наук. тов-во ім. Т. Шевченка, 1998. – Т. 7: Перевидання в Україні. – 2401-2800 с.
2. Звідомлення виділу «Кружка родичів» при державній гімназії з укр. мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935-36. – Перемишль, 1936. – 238 с.
3. Звіт Виділу філії руського товар. Педагогічного в Перемишлі за рік адміністраційний 1909/10. – Перемишль : [б.в.], 1910. – 4 с.
4. Звіт Виділу філії руського товар. Педагогічного в Перемишлі за рік адміністраційний 1910/11. – Перемишль : [б.в.], 1911. – 4 с.
5. Звіт Виділу філії руського товар. Педагогічного в Перемишлі за рік адміністраційний 1911/12. – Перемишль : Друкарня гр. кат. Капітули, 1912. – 4 с.
6. Звіт з діяльності Руського Товариства Педагогічного за 1905 рік. – Львів : НТШ, 1906. – 28 с.
7. Звіт з діяльності Руського Товариства Педагогічного за 1906 рік. – Львів : НТШ, 1907. – 40 с.
8. Звіт з діяльності Руського Товариства Педагогічного за 1907 рік. – Львів : НТШ, 1908. – 38 с.
9. Звіт з діяльності Руського Товариства Педагогічного за 1908 рік. – Львів : НТШ, 1909. – 38 с.
10. Опікуни українського шкільництва // Перемиський вістник. – 1914. – Ч. 12. – 2 с.
11. Перемишль і Перемиська земля протягом віків. – Вип. 3. Інституції / Наукове товариство ім. Шевченка у Польщі ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України ; під ред. С. Заброварного. – Львів, 2003. – 524 с.
12. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – Львів : Афіша, 2001. – 664 с.
13. Справоздане «Головного Виділу Товариства педагогічного» у Львові за час від 1 січня до 31 грудня 1900 року. – Львів : [б.в.], 1901. – 10 с.
14. Справоздане головного Виділу «Руського Товариства педагогічного» у Львові за час від 1 серпня до 31 серпня 1903 року. – Львів : [б.в.], 1903. – 8 с.

15. Статут Українського Педагогічного Товариства прийнятий до відома Високим ц. к. Правительством рескриптом ц. к. Міністерства внутрішніх справ з дня 15 червня 1912 р. Ч. 16.626. – Львів : Українське Педагогічне Товариство, 1912. – 12 с.
16. Білавич Г. Товариство «Рідна школа» (1881-1939 рр.) / Г. Білавич, Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1999. – 208 с.
17. Шах С. Державна гімназія з українською мовою навчання в Перемишлі / Степан Шах // Свобода. – 1969. – 2 с.
18. Ясінчук Л. 50 літ «Рідної школи», 1881-1931 / Л. Ясінчук. – Львів : Рідн. шк., 1931. – 176 с.

The article reveals the activity of branch Rus Pedagogical Society (from 1912 – Circle Ukrainian Pedagogical Society) in Przemysl in 1900-1914. Characterized the contribution of RPS in the establishment and development of schools, boarding schools for rural youth and courses for illiterates in Przemysl.

Key words: Rus Pedagogical Society, Przemysl, Austria-Hungary, branch, education, school, seminary, courses.

Отримано: 15.03.2013

УДК 94(437=112.2)»192»:–929Масарик

О. М. Кравчук

Т. Г. МАСАРИК І ПРОБЛЕМА НІМЕЦЬКОЇ МЕНШИНИ В ЧСР У 1920-х рр.

У статті розглядаються основні напрямки національної політики президента ЧСР Т.Г. Масарика щодо німецької меншини у 1920-х рр. Розкрито спроби національного примирення в Чехословаччині, показано процес залучення політиків судетських німців до діяльності органів влади країни, економічні, культурно-освітні складові національної політики.

Ключові слова: ЧСР, національна політика, судетські німці, національна меншина, автономістський рух, національне самовизначення, національно-культурна автономія.

Особливу важливість для міжвоєнної Чехословаччини відіграла політика щодо німецької меншини – другої, за чисельністю, національної спільноти країни. Відносини між органами влади ЧСР і політиками судетських німців відзначалися складністю, на них впливали внутрішні та зовнішні чинники. Певним виключенням в цьому є 1920-ті рр. Зазначений період, коли відбувалися процеси стабілізації повоєнної Європи, називають «золотими роками» ЧСР. У цей час еліта країни отримала можливість реалізувати свою концепцію розв'язання національних проблем. Спроби вирішення в ЧСР судетсько-німецького питання досліджували історики Є. Броклова [23-25], Й. Брюгель [27], К. Гаян [34-35], З. Карнік [37], В. Курал [40], О. Кравчук [14], С. Кретінін [15], Я. Кучера [40], Я. Опат [46], Ф. Принц [50], Ф. Сейбт [51], М. Сладек [52], Є. Фірсов [21-23; 32] та ін. Проте окремо національна політика президента ЧСР Т.Г. Масарика щодо судетських німців в 1920-х рр. не роз-